

Schaduw over zee

Simão Almeida Betudo

Brave New Books

Copyright © 2017 Simão Almeida Betudo

E-mail: almeidabetudo@gmail.com

ISBN: 9789402170986

Inhoud

Vergezicht	5
Eb en vloed	7
Hoogwater	73
Springtij	205
Laagwater	237

Vergezicht

Er komt een man aan over het strand.
Hij vindt de zeilboot, op één oor.
De zee trekt zich terug.
Een mooi klassiek scheepje. Hij waadt eromheen.

Verderop zijn lichamen uitgespuugd.
Er staan journalisten, fotografen.
Hij vindt de kist.
Daarin de envelop met het gekrabbelde handschrift.

Eb en vloed

1. De prijs van de vis

Het convent was ooit het middelpunt van ons bestaan. Ons leven, dat tijdens de Portugese bezetting met de missiepost was vergroeid, was met het verstrijken van de jaren terug naar zee gekropen. De zee die ons per slot van rekening te eten gaf.

Als je door de scheuren en het half vergane pleisterwerk heen kijkt, ademt het kerkje zelfs nu nog de rijkdom uit die door de kolonisten werd meegebracht. Net als de gebouwen eromheen, waar nog altijd een klein dozijn zusters woont. Ze komen vanuit verschillende regio's van Angola en doen hier een paar jaar dienst, voor ze naar een ander convent worden overgeplaatst. De bijgebouwen zijn voor de leraren, de hulpjes en de verzorgers van de dieren. Daarachter heb je de kliniek, de timmerwerkplaats en de bakkerij die ook nog altijd in gebruik zijn. Voor je bij de kerk bent, kom je langs het weeshuis met het schooltje waar zojuist de kinderen vanuit de twee klaslokalen naar me zwaaiden. Minstens tien jaar geleden liep ik daar zelf voor de laatste keer de deur uit.

Ik sta voor de poort en klop het stof van me af. Tot mijn ergernis blijven rode vegen achter op mijn nette broek en overhemd, die ik gisterenavond nog door mijn tante heb laten wassen. Ik wacht en wenk een jonge zuster die van achter een huisje tevoorschijn komt. Ik groet en zeg dat ik voor zuster Aurea kom. Ze antwoordt, na een snelle blik op mijn kleren, dat er geen werk is. Ik zeg dat ik daar niet voor kom, maar dat ik iets belangrijks met de hoofdzuster moet bespreken. Ik voeg eraan toe dat het over de pater gaat, mag hij in vrede rusten. Aarzelend geeft ze toe.

- Goed, ik zal het vragen, wacht hier. Wie kan ik zeggen..?
- Pumbu, zeg ik. Nelson Pumbu, en de zuster sloft weg.

Zuster Aurea gebaart richting de stoel aan de andere kant van het bureau. Ze is een van de weinige zusters hier die me

nog als schooljongen hebben gekend. Hoe het met me gaat, wil ze weten, en wat de prijs is van de vis. Zo wisselen we nog wat beleefdheden uit, over hoe duur het leven is, neem nu de tomaten, de aardappelen, een zak houtskool. Hoe oud ik nu ben, (tweeëntwintig,) en dat ik vast en zeker al een vrouw heb gevonden, wat ik helaas moet ontkennen. Ten slotte vraagt ze waarvoor ik gekomen ben. Ik recht mijn rug, raap alle moed bij elkaar en herhaal zonder omhaal de woorden waarop ik thuis heb geoefend. Dat het in zijn gedachtengoed zou passen als we iets goeds deden met alles wat hij had nagelaten. Wij, eenvoudige Cabindezen, die hem zo dierbaar waren dat hij zijn leven voor ons heeft opgeofferd. Hij zou het zeker hebben goedgekeurd dat we in zijn naam nog steeds aan de vooruitgang werkten.

- Ik wil dit doen ter ere van de goede pater, God hebbe zijn ziel, omdat hij zo veel voor ons betekend heeft, vergeet ik er niet aan toe te voegen.

Misschien verbeeld ik het me dat zuster Aurea's ogen glimmen. Het moedigt me aan.

- Maar beste Nelson, zeg het nu maar gewoon. Waar kom je voor?

- Het scheepje van de pater, zeg ik. Mijn plan is om het op te knappen. Zodat we zeiltochten kunnen maken met toeristen.

Wie de pater nog gekend heeft bewaart het zeilschip als een schat in zijn gedachten. Ze hoorden bij elkaar, zoals wij bij onze kano's horen. Tientallen jaren had het in de beschutting van de baai aan een oranje bal gelegen. Het was algemeen bekend dat de pater het bootje eigenhandig vanuit Portugal hierheen had gezeild, hoewel er ook dorpelingen waren die dat niet konden of wilden geloven. Zo bestond er een tweede versie van het verhaal, waarin de pater het scheepje bovenop een veel groter schip naar Luanda had laten brengen. Alleen het laatste stuk vanaf Luanda had hij zelf gezeild. Ook de ge-

lovers van deze legende kenden allemaal wel iemand die de pater die allereerste keer de bocht om had zien komen. Dan waren er nog een paar lieden die de pater blijkbaar haatten, om wat voor reden dan ook. Zij hadden het gerucht verspreid dat de beste man helemaal niet kón zeilen. Dat de boot vanuit de haven van Cabinda hierheen was geroeid door een paar sterke Cabindese vissers. Dat de Portugees net buiten het zicht van het strand de zeilen had laten hijsen en de roeiers hem, verdekt opgesteld, aanwijzingen hadden gegeven hoe hij netjes de baai in kon sturen. Hoe dan ook, het anker was uitgegooid (later kwam daar een groot stuk beton met daaraan een touw en een drijvende bal voor in de plaats) en vanaf dat moment lag hij daar, de trots van ons dorp. Zo'n mooie boot hadden ze bij ons nog nooit gezien. Een prachtige houten romp die blonk in de zon, een afgesloten huisje erop waarin ronde stalen raampjes zaten met echt glas. De mast en daaraan opgehangen onderdelen waren heel vakkundig uit bomen gesneden en net als de rest van de boot zo glad als een spiegel geschuurd en gelakt. Vanaf de bovenkant van de mast liepen metalen kabels strak gespannen naar alle kanten van het schip. Het opgerolde zeildoek was met touwtjes bevestigd aan een houten balk die boven het huisje hing.

Na zijn aankomst had de pater zich door een van de vissers, die met open mond stonden te kijken, laten ophalen in een kano. (Waarna 'de roeiers' zich blijkbaar in de boot hadden verstopt om pas na middernacht stilletjes weg te zwemmen, wat belachelijk is.) Het gerucht dat de pater niet kon zeilen was overigens snel uit de wereld geholpen. Bijna iedere week peddelde hij wel een keer naar zijn boot, hees de zeilen en voer weg. Niemand wist wat hij dan ging doen of waar hij naartoe ging. Volgens de ouderen die erbij waren geweest beweerde de pater gewoon voor zijn plezier een eindje te varen, ook al kon dat natuurlijk niet waar zijn. Niemand geloofde dat de pater zo iets nutteloos zou doen, daar had hij het veel te druk voor. Argwanend tuurden de mannen

op het strand bij zijn terugkomst wat voor vis vanuit het zeiljacht de kano inging - wist de pater iets dat zij niet wisten? -, maar tevergeefs. Het duurde een tijd tot de boze tongen zwegen en alle verzinsels waren uitgedoofd. Iemand bedacht dat de pater de zee op ging om in alle rust met de Heer te kunnen praten en daar had iedereen vrede mee. Dit was allemaal nog voor ik geboren was.

Mijn generatie groeide op met het schip. Met de andere kinderen rende ik naar het water om de bewegingen van de pater met zijn zeilboot nauwlettend te volgen. Toen we iets ouder waren, vanaf een jaar of tien denk ik, kwam het grote geluk ons toe dat we af en toe met hem mee mochten. Groot dat we ons voelden! Alleen wij wisten zeker dat de pater niets dan de waarheid sprak. Hij was echt vanuit Portugal hierheen komen zeilen. Hij zeilde om uit te rusten, dat bedoelde hij serieus, en hij had er plezier in om het ook aan ons te leren.

Op mijn vijftiende kende ik alle kneepjes en kon ik zelfstandig met het schip varen. De pater hoefde niets meer te doen als ik meeding. Vaak zat hij op het voordek met zijn rug tegen de kajuit uit te kijken over het water. Ik wilde later ook pater worden, zodat ik zelf een zeilboot kon bezitten. Maar ik wist natuurlijk dat zoiets er voor een eenvoudige visser niet inzat.

Al een paar jaar daarvoor was ik gestopt met school om iedere ochtend en avond met de mannen de zee op te gaan. Op goede dagen kwamen we terug met kano's vol vis, die we overdag op de markt aan het strand sorteerden en verkochten. De beste vis werd bewaard voor de handelaren die met hun vrachtauto's voor de allerlaagste prijzen grote partijen ophaalden en daarmee terugreden naar de stad. De meeste vis was voor de export. De rest van de kistjes werd opgehaald per fiets of per motor en verdeeld over talloze kleine restau-

rantjes in de omgeving. Wat overbleef was meestal genoeg voor het hele dorp om van te eten. Het geld dat verdiend werd was soms genoeg en soms te weinig voor iedereen en je moest sterk zijn om het deel te krijgen dat je toekwam. Het was eigenlijk altijd op het randje, het was de strijd om je familie net iets meer dan een stuk gebakken vis te kunnen geven. Laat staan dat er geld gespaard kon worden om de kinderen langer dan verplicht naar school te laten gaan en om een ander vak te leren.

De waarheid was dat ik geboren was om elke dag te visen, zodat mijn tante en ik en mijn broertjes genoeg hadden om in leven te blijven. Tegen beter weten in bleef ik dromen. De pater was immers mijn vriend. Zolang ik hem aan mijn kant had, zou ik geduldig wachten op mijn kans.

Totdat alles veranderde. Als ik mijn ogen dicht doe zie ik het zo weer voor me, de pater die het strand op rijdt met een kar achter zijn Jeep. Hij roept me en vraagt of ik hem wil helpen. Ik trommel snel een paar vrienden op, de pater rijdt zijn kar het water in en koppelt hem los. Een uurtje later ligt de boot erop. Het kost de auto heel wat moeite om het gevaarte via een lange kabel in beweging te krijgen, al duikend onder water leggen we planken onder de wielen. Als de pater uiteindelijk met de boot uit het zicht verdwijnt, heb ik nog geen idee dat dit de laatste keer was dat ik hem zag. Die klap kwam een week later.

De pater werd gevonden tussen de koffieplanten van Arturo Luembe, vlakbij de toegangsweg naar ons dorp. Een levenloos lichaam. Het nieuws spoelde als een vloedgolf over de hele regio heen. Niet vanwege de vondst van een lijk, daarvoor gebeuren zulke dingen te vaak, maar omdat het de Portugese pater was. Het stond zelfs in de landelijke kranten en het leek of met de pater de wereld ophield te bestaan. Nog weken na zijn begrafenis deden nieuwe verhalen de ronde. Nu eens waren het Angolese soldaten geweest en dan weer

de FLEC. Zelfs een paar dorpelingen die ooit kwaad over hem hadden gesproken (diezelfde die ooit hadden beweerd dat de pater niet kon zeilen) en ineens vier nieuwe geiten hielden, werden beschuldigd. Maar uiteindelijk wist niemand wie er achter de moord zat.

De pater was een goed mens geweest. Hij had nooit openlijk partij gekozen, maar had met ons allemaal het beste voor gehad.

Het leven ging verder. Ik was net zeventien en mijn dromen waren dood.

2. De bekering

Leo Troelstra, kortweg Trotski, was niet de gelukkigste man op aarde. In dit land van tevreden lummels, de top van de wereld volgens onderzoekers naar levensgeluk, was hij een ietwat vreemde vogel. Jarenlang had hij gedacht het geluk in meer exotische contreien te zullen vinden, maar tevergeefs. Toen hij tegen de veertig liep had hij genoeg gezien. Niet langer zou zijn omgeving de schuld krijgen van alles. Het idee dat hij nergens kon aarden was diep geworteld in hem zelf, een kronkel teveel in zijn hersenen. Hij moest er maar mee leren leven. *If you can't beat them, join them*, had hij uiteindelijk besloten. Trotski was teruggekeerd naar Amsterdam, vergezeld van het voornemen de maatschappij, in al haar gebrekkigheid, te omarmen, als sloot hij een pact met de duivel.

Voor werktuigbouwkundigen was werk vinden niet het allergrootste probleem. Lastiger was het een baan te krijgen die hem enigszins zinvol leek.

Trotski was afgestudeerd bij Philips. De ontwikkeling van een volgende generatie scheerapparaten had hem elke week een beetje minder nuttig geleken. Hij had zich mannen voorgesteld die 's ochtends bij de wasbak stonden, hun vrouw een ondeugende blik toewierpen en zeiden: 'Een beetje meer toeren lijkt me wel leuk, schat, en nog een slimmere vering, ik kijk echt uit naar het volgende generatie-scheerapparaat.' Het was er allemaal niet beter op geworden toen hij in diezelfde voorstelling het afdelingshoofd, zijn afstudeerbegeleider was gaan zien. De dag waarop zijn motivatie het nulpunt was genaderd viel gelukkigerwijs redelijk samen met het groenlichtmoment van zijn afstudeercommissie. Een paar weken later had hij zijn bul op zak. Trotski had staan popelen en vertrok zo snel als hij kon naar Midden-Amerika. De wereld lag aan zijn voeten, evenals het nieuwe tijdperk waarin

hij een pionier zou zijn. Hij had de eerste vlucht van het nieuwe millennium geboekt; in millenniumbugs geloofde hij niet.

De Mexicaan schoor zich met het mes waarmee hij de avond tevoren een van zijn twee varkens had geslacht. Zijn snor was hem heilig, daar bleef hij af. Het varken werd volledig benut, ging samen met de tortilla's in hapklare stukken op het vuur. Het harige vel was, binnenstebuiten, een tafellaken. Het andere varken, dat dit feestmaal overleefde, lag aan hun voeten te slapen. Bussen en pick-ups hadden Trotski naar dit godvergeten berggehucht in Sinaloa gebracht, waar marihuana weelderig groeide en wetteloosheid aan de macht was. Overdag bouwde hij rolstoelen voor kinderen, samen met lieden die door schotwonden zelf in zo'n karretje terecht waren gekomen. Toen de eerste maand om was, had Trotski meer geleefd dan het halve jaar met de scheerapparaten. Hij kon zich geen voorstelling maken van de hypothetische schade na een lang werkzaam kantoorleven.

Via Guatemala, Yucatán, Cuba en Venezuela zakte hij af naar het zuiden. Op interessante projecten stuitte hij overal en meestal bleek hij wel iets te kunnen betekenen. Een wereld waarvan hij het bestaan niet had gekend, opende zich. Een jaar lang pakte hij alles wat hij kon als vrijwilliger aan, in ruil voor bed, bad en brood hooguit. Daarna had hij besloten dat het zijn kostwinning zou zijn.

Zo trok Trotski als ontwikkelingsconsultant ten strijde, de handen uit de mouwen en gewapend met niet meer dan een laptop en een telefoon. Bij westerse donororganisaties haalde hij opdrachten en geld binnen, genoeg om zorgeloos de nieuwe dag in te gaan.

In de jaren die volgden kwam hij in aanraking met zo'n beetje alle technologie die voor - en als het goed was in samspraak met - de 'bottom of the pyramid' was uitgedacht. Vaak werden eeuwenoude concepten in een moderner jasje gestoken. Van drinkwaterzuivering met uv-licht, irrigatie-

pompen op zonne-energie en biogas om mee te koken tot geavanceerde ICT-projecten als 'mobile money'. Een hedendaagse handel met schelpjes, associeerde Trotski; betalen met de toetsen van je mobieltje.

Naar Nederland kwam hij alleen nog om zijn familie te zien, een of twee keer per jaar meestal. Het werkgebied was uitgebreid met Azië en Afrika, en het was in dit laatste continent waar hij er op een dag schoon genoeg van had gekregen. In Oeganda om precies te zijn.

Na veertien jaar gaf hij zijn nomadenbestaan op. Om terug te keren naar een wereld die hem vreemder zou zijn geworden dan de jungle van Borneo.

Trotski hield met twee handen Het Parool boven zijn hoofd terwijl hij zo dicht mogelijk met zijn rug langs de gevels rende, de ijskoude stralen ontwijkend die zich vanaf uithangborden en luifels de kortste weg naar zijn kraag zochten. Hij stelde zich een krabbetje voor dat zijdelings over het strand rende, zenuwachtig op zoek naar beschutting voor de priemende zon. Het water in de plassen op straat spatte op alsof er voor elke invallende druppel ook weer eentje uit moest. Toen hij de Utrechtsestraat insloeg hield hij een seconde zijn pas in. Op het bijna verlaten wegdek stond een meisje gebogen over haar fiets. Ze leek eraan te trekken. Een tweede blik leerde dat ze in de tramrails was gereden. Voor hij er erg in had was het er al uitgeflapt.

- Náást de rails fietst een stuk makkelijker met dit weer!

Een beetje flauw eigenlijk.

Ze keek op met een blik om te doden.

- Grapjas, zei ze zacht

- Sorry, bromde Trotski en voor hij het nog erger maakte kon hij maar beter doorlopen, maar achter zijn rug hoorde hij:

- Hé, help me liever!

Even later waren ze in de stromende regen op de stoep gaan zitten, drijfnat waren ze nu toch. De fiets met een gebogen wiel in een plas. Ze praatte ongeremd, alsof ze in geen tijden een sterveling had ontmoet.

Ze was van het soort vrouwen waar hij slappe knieën van kreeg. Een prachtexemplaar waar teveel op werd gejaagd, zo'n vrouw met wie een verhouding onverdraaglijk zou zijn. Op de dag dat je er het minst op beducht was, dook onvermijdelijk ergens een heerschappij op dat intelligenter, grappiger, gevoeliger of juist krachtiger was dan jij. In die momentopname althans, want daaruit bestond natuurlijk de truc; het theater van de verleiding. 'De ideale man' die zich met kop en schouders boven de antiheld wist te verheffen. Daar zat je dan als slaperige partner, in je alledaagse onvolkomenheid nietsvermoedend op haar te wachten.

Hij merkte de pupillen op die zich verwijdden. Zachte blosjes op haar wangen. Ze was te mooi en te bijzonder om haar te laten lopen. Haar oogopslag had hem doen vergeten dat hij sigaretten was gaan halen.

Op een warme nazomeravond van hetzelfde jaar zaten ze op het dek van het woonschip. Ze keken naar de mensen die over de Magere Brug lopend en fietsend de Amstel overstaken. Bij het opruimen van een kast had ze een cd gevonden.

- Hé, kijk nou, Boudewijn de Groot! Dat is lang geleden, had ze gezegd.

Ze zette haar wijntje neer en haastte zich naar beneden om de cd op te halen.

- Moet je dit eens horen, riep ze toen ze terugkwam. Dit gaat over jou!

- Over mij? Ik ben benieuwd.

- En over mij. Dit is óns liedje! Ze stopte het schijfje in de draagbare cd-speler en spoelde vooruit.

*Op een dag kwam ik jou tegen, lief en klein en zo verlegen,
druipend in de lenteregen in de grote vreemde stad.*

*Jij wist niets van provoceren en je wilde me bekeren en ik
liet me alles leren als ik maar jouw liefde had.*

Daarna draaiden ze het liedje opnieuw, vanaf het begin, en nog een keer. Net zolang tot ze het mee konden zingen. Het was waar, dacht Trotski, hij liet zich door Ellen alles leren. Zonder haar had hij geen flauw idee gehad hoe hij het moest aanpakken, zijn nieuwe bestaan in dit oerwoud van westerse beschaving.

*Er was een tijd voor ik jou kende dat ik leeg maar vol ellen-
de vloekend op de hele bende in een kroeg te wachten zat
tot het meisje van mijn dromen op een dag voorbij zou ko-
men. En ik liet mijn tranen stromen als ik weer een kater
had.*

Het liedje werd een terugkerend succes; de geboorte van hun gezamenlijk geheugen. Het kon bij hevige verliefdheid, maar net zo goed na minder gezellige momenten uit de kast worden gehaald. Dan was het de lijm waarmee de stukken weer werden geplakt; de aanleiding om elkaar met hongerige ogen de kleren van het lijf te trekken.

Ook een ander deel van het liedje was Trotski op het lijf geschreven. Bij die coupletten hield Ellen haar kaken stijf op elkaar. Het was grappig bedoeld, maar de serieuze onder-
toon, het stille protest ontging hem niet.

*In die tijd kon ik de vrouwen met een kennersoog beschou-
wen en ik wilde nimmer trouwen, want dat kwam me niet
van pas.*

*'k Wilde enkel samenwonen met een zwartgeklede schone
om de burgerij te tonen hoe ruimdenkend ik wel was.*

Maar het was niet te vermijden dat ik eenzaam was bij tijden zodat ik vertwijfeld vrijde met een meisje van ballet. Welke schoonheid snel verdorde 's morgens bij het wakker worden met de peuken op de borden en de kruimels in het bed.

Ellen had hem ontwapend met haar onschuld, haar enthousiasme, haar gave om in alles en iedereen het goede te zien. Dankzij haar aanmoediging had hij die viskotter naast de Magere Brug gekocht, die hij vanaf zijn gehuurde zolderetage al een tijd op het oog had. Vol overgave had ze zich op de inrichting gestort. Het was inderdaad een echt thuis geworden, lekker buiten op het water maar toch midden in de stad.

Dankzij Ellen had hij ook zijn twijfel ooit nog nuttig werk te zullen vinden overboord gezet.

- Je moet met mensen gaan werken, had ze gezegd. Hij had gesolliciteerd bij Stichting Haven.

- Volgens mij is dat echt iets voor jou. Ik denk dat je daar veel voldoening uit kunt halen.

Haven stond voor 'hulp aan asielzoekers, vluchtelingen en niet-gedocumenteerden'.

Niet-gedocumenteerden, een creatief woord. Hoe middeleeuws en kortzichtig waren de krachten in onze maatschappij die meenden 'hun' grondgebied te moeten verdedigen tegen de vreemdeling die zich hier zomaar ongevraagd ophield. De vreemdeling die vast en zeker kwaad in de zin had, ons land wilde inpikken en anders op zijn minst ons werk. Voor de vreemdeling die wél toestemming vroeg was het antwoord, na een jarenlange strijd, in principe 'nee'. Vreemdeling, ga terug naar je land! Daar stonden ze dan, ingeklemd tussen verleden en toekomst. Er was geen weg vooruit, maar ook niet terug. Voor de Nederlandse wet kwam het erop neer dat Stichting Haven hulp bood aan illegalen.

*Er was een tijd dat ik het meeste te vertellen had op feesten
waar ik met verlichte geesten vaak de politiek besprak.
Waarin wij ons nooit vergisten, mensen die het beter wisten
waren allemaal fascistten die het aan verstand ontbrak.*

Hij had nu een vaste baan en een vaste groep collega's. Een vaste vriendenkring ook, die bij Ellen hoorde. Hij had zelfs een eigen woning, al was dat een boot. Maar de grootste revolutie was wel dat er een vrouw was die haar toekomst met hem wilde delen. Met kinderen op de koop toe, want dat was Ellen haar wens.

Hij wilde best een kind, geloofde hij, hoewel het moeilijk was voor te stellen voor het echt zover was. Het leek hem een goed idee als het allemaal een beetje natuurlijk zou gaan, 'wat meer op z'n Afrikaans,' zonder het ouderschap uitentreuren te plannen en in te passen.

Tot zijn eigen verrassing ging de relatie hem redelijk af. Hij was rustiger geworden. De bezitterigheid waarmee hij destijds zijn eerste grote liefde had verjaagd en die hij nu een uiting van verlatingsangst zou noemen, speelde geen rol van betekenis meer. Ellen maakte hem, hoe gezapig het ook mocht klinken, gelukkig, voor zijn doen.

*Nu zit ik de krant te lezen en een burgerman te wezen. 'k
Hoef geen honger meer te vrezen, maar toch denk ik soms
met spijt
aan de tijd voor ik jou kende, aan de vrolijke ellende, aan de
artistieke bende van de goede oude tijd.*

Ellen zag er allemaal de grap wel van in; noemde het haar meesterwerk dat ze Trotski had bekeerd. Zij kende geen twijfel over verleden of toekomst. Zoals met al het goede dat op haar pad kwam liet ze de nieuwe man binnen en zou hem niet meer laten gaan.

3. De grote reis

Negenduizend kilometer, de kustlijn van twintig landen. Harde getallen, waar je tenminste iets mee kunt. Hoewel het natuurlijk een schatting is, maar erg ver kan ik er niet naast zitten. Meer zorgen maak ik me over al die hersenbrekers die ik met geen mogelijkheid kan berekenen: hoeveel stormen, hoeveel onweer, hoeveel kou zal ik moeten doorstaan? Hoe hoog zijn de golven op volle zee? Van welke tegenslagen kan ik nu nog niet het minste idee hebben? Hoeveel geluk heb ik nodig om niet te worden gepakt? Hoe groot is de kans dat ik blijf leven?

Ik leg de liniaal neer en blader door het stapeltje zeekaarten, waarop ik met potlood mijn route heb uitgetekend. De lijn volgt bijna overal netjes de kust. Net onzichtbaar vanaf het vasteland wil ik varen, maar dichtbij genoeg om het snel te kunnen bereiken. Wanneer de oceaan te gevaarlijk wordt bijvoorbeeld. De nachten waarin het kan, als de omstandigheden niet te extreem zijn en ik niet te vermoeid ben, zal ik doorvaren. Maar ook als er geen veilige ankerplek is te vinden, zal ik moeten volhouden.

De autopilot, die door de pater Otto werd genoemd, heb ik inmiddels getest, hij doet het nog, God zij dank. Dit doet me eraan denken dat ik nog een goede accu nodig heb. Twee accu's, ik zal er een extra bij laten zetten. Zonder Otto zou ik bijna elke nacht voor anker moeten gaan, omdat een mens nu eenmaal moet rusten. Dankzij Otto zal ik tijdens het zeilen kunnen slapen. Maar niet langer dan een halfuur achtereen en altijd buiten, zittend of liggend in de kuip; ik heb bedacht dat als ik wil slapen, ik elke vijfendertig minuten mijn wekker laat afgaan. Zo kan ik telkens controleren of alles nog goed gaat; of de wind niet is gedraaid of toegenomen zodat ik de zeilen moet bijstellen; en of er geen rotsen of andere schepen in het vizier zijn. Als alles goed is kan ik dan weer een half uur verder slapen, en zo verder.

Ik vul de getallen die ik in het schrift heb geschreven in op de calculator van mijn telefoon. Negenduizend delen door tweehonderd. (Zoveel kilometer denk ik in een etmaal te kunnen halen, zie de sommen op de vorige bladzij.) vijfenveertig dagen, anderhalve maand. Of nee, laat ik er twee maanden van maken. En dan nog een hele maand extra, voor de dagen en nachten die ik niet zal kunnen varen. Drie maanden zal ik onderweg zijn. Dat moet haalbaar zijn. Slechts drie maanden ben ik verwijderd van mijn doel, als ik morgen zou vertrekken.

Maar zover is het nog niet.

Ik sta op en leg de kaarten terug in de blauwe stalen kist die aan het hoofdeinde van mijn matras staat. Voorzichtig loop ik naar de andere kant van de kamer, waar mijn broertjes liggen te slapen. Zoals elke nacht pak ik het Engelse lesboek uit één van de rugtasjes. Ik neem de kaars van het bureau en ga op bed liggen. Als ik ben uitgestudeerd, kan ik nog net een paar uur slapen voor de mannen mij wakker schreeuwen.

Zuster Aurea is een goed mens. De pater moet iets van zijn onbaatzuchtigheid op haar hebben ingestraald. Ze had het bezwaar dat er zelden tot nooit een toerist in deze regio komt niet eens genoemd. Cabinda wordt hun afgeraden door hun ambassades in Luanda, heb ik van horen zeggen, kun je na-gaan.

De zeilboot stond nog altijd op de trailer op het terrein van het convent, op een verdekte plaats onder een afdak, nog extra beschermd door een groot zeil. Dat wist ik, het was een publiek geheim. Ik was blij verrast hoe goed het schip er nog uitzag. Het was ook een wonder dat het in die vijf jaar niet was leeggeplunderd, hoewel de pater de meest kostbare zaken nooit ín de boot had bewaard. De kist, herinnerde ik me meteen en ik vroeg de zuster of die er nog was. Ze bewaarde de kist in haar eigen kamer. Ze ging me voor en zocht het

sleuteltje voor me op. Toen het hangslot opensprong had ik het gevoel dat het de pater zelf was die de kist opendeed. In gedachten hoorde ik hem zeggen: deze kist is voor jou, Nelson.

- Hij had het vaak over je, zei de zuster. Hij was erg op je gesteld. Doe er alsjeblieft iets goeds mee.

Ik belde Nuno om mij en de kist met de motor te komen ophalen.

Toen ik er zeker van was dat er niemand rondom mijn huisje was durfde ik hem pas weer te openen. Een bizarre droom om al die dingen weer in werkelijkheid voor me te zien: zwemvest, zeilpak, de automatische piloot, een kompas, sleutelbos, toeter, een tas met gereedschap, er kwam geen einde aan de voorraad spullen die ik uit de kist haalde. Zelfs de kaarten zaten er nog in! Daaronder nog verschillende boekjes over zeilen en navigatie. Een schrift met aantekeningen. Ik zou het allemaal uitgebreid bestuderen.

Op de bodem van de kist lag nog één ding. Een dun boekje, waar een envelop uitstak. Op de kaft stond 'Vrijheid of de dood', daaronder in kleinere letters 'De tragedie van Angola' en de naam van de schrijver, Simão Almeida Betudo. Toen ik het boekje opende en zag wat er op de envelop stond sloeg mijn hart een paar slagen over. In het onmiskenbare handschrift van de pater las ik: Voor mijn vriend Nelson Pumbu (mocht mij ooit iets overkomen).

Met bevende handen scheurde ik de envelop open. De volgende schok: behalve een briefje zaten er bankbiljetten in. Ik kon me niet beheersen (hopelijk kunnen God en de pater me vergeven) en haalde als eerste het geld tevoorschijn. Ik liet het knisperende papier door mijn vingers gaan. En telde. En nog eens. Zestien briefjes van vijftig dollar. Een ongekende rijkdom.

Op het briefje stond geschreven:

Cabinda, februari 2009

Beste Nelson. Als je dit leest is er waarschijnlijk iets met mij gebeurd. Ik ben door de jaren heen erg op je gesteld geraakt. Je bent een eerlijke jongen met een goed stel hersenen. Ik ben ervan overtuigd dat jij nog ver kunt komen. Met plezier laat ik je daarom deze spullen na: mijn boot en deze kist. Ik hoop dat je ook dit boekje zult lezen, 'Vrijheid of de dood, de tragedie van Angola', dat je inzicht zal geven in wie je bent. Neem alsjeblieft ook het geld aan. Ik weet zeker dat je er iets goeds mee gaat doen. Leg je toekomst in Zijn hand. Het ga je goed. João.

Ik groef in mijn geheugen. Februari 2009. De pater moest het briefje vlak voor zijn dood hebben geschreven. Hij had het zien aankomen, drong het tot me door. Die gedachte maakte me bedroefd, maar tegelijkertijd trots. Niemand die zo moedig was als de pater. En ik, Nelson Pumbu, ik was zijn vriend.

Behalve voor de pater en mijn moeder, dat zij het goed mogen hebben in de hemel, nam ik me voor in het vervolg ook voor de hoofdzuster te bidden. Zij zal het tenslotte nog harder nodig hebben. Ik heb me hier tot nu toe netjes aan gehouden.

Het idee om naar Engeland te varen wordt elke dag een beetje minder onwerkelijk. Hoe langer ik ermee bezig ben, hoe meer het me overtuigt dat dit het goede is om te doen. Als ik hier blijf weet ik zeker dat er nooit iets zal veranderen. Het leven zal altijd zwaar zijn. We zullen dag in dag uit hard werken om alle monden te kunnen voeden, wat lang niet altijd lukt. We zullen malaria en tyfus blijven krijgen, de jongsten zullen er keer op keer aan bezwijken. Steeds opnieuw zullen we HIV oplopen en het ongemerkt doorgeven. En wie als door een wonder al die grijpgrage ziektes van zich af weet te

schudden, zal op een kwade dag zomaar verdwijnen. We zullen in het bos op een mijn stappen; dronken militairen of *guerrilheiras* tegen het lijf lopen voor wie ons leven nog geen kwanza waard is, de waanzin van de willekeur. Ze zullen hun rooftochten nooit kunnen laten, onze vangst en ons vee stelen, onze vrouwen blijven onteren en ons in het beste geval opsluiten. De gevangenis of de dood, eigenlijk maakt het weinig verschil. Maar wie blijft er over om voor de zwakkeren te zorgen?

In Engeland, mocht ik het redden, heb ik de kans om deze ellendige cirkel te doorbreken. Ik zal een baan vinden, hard werken en veel geld verdienen. Daarmee zal ik op een dag terugkomen en als eerste mijn familie uit dit stinkende moeras omhoogtrekken. En als ik het me kan veroorloven, liefst het hele dorp.

Ik moet niet vergeten morgen met Afonso te praten. Hij is de enige die ik in vertrouwen zal nemen. Ik zal hem zeggen de zorg voor Paulo, Tomé en tante op zich te nemen. Ik zal hem hier tweehonderd dollar voor geven. Als voorschot. Ook zal ik hem opdragen betere netten te kopen.

4. De leegte

Weilanden met Friese koeien zo ver het oog reikte. De geur van vers gemaaid gras. Een loom slootje waar kikkers kwaakten. In de verte een bosrand waaruit een kerktoren stak. Her en der trotse plukjes boerenleven, een eenzame molen soms. Vlak achter de horizon strekten zich de meren uit. 's Zomers trok een trage karavaan van eigenzinnige witte en bruine figuurtjes door het decor, als papieren bootjes staken ze op uit het groen. Via de Lange Vliet de Trekwei op, dan de bocht om voor het laatste rak richting het IJsselmeer.

Daar, op de grens tussen land en water, lag het veilige stadje van zijn jeugd. Hij was de nakomeling van een huisarts en een lerares Engels. De tropenjaren waren voorbij.

Als piraten rond de scheepswerf of de vuurtoren waren hij en zijn maten de koning te rijk. Ze bouwden hutten en vloten die maar half bleven drijven. Geïnspireerd door een tv-serie dwaalden ze over de landerijen tot de schemer inviel. Als echte kerels met een polsstok over de schouder. De spanning in het voorjaar om het eerste kievitsei te vinden. Het jaarlijkse krantenbericht dat wederom een zekere Jan Bakema uit Poppenwier zijn ei al aan de commissaris van de koningin had laten zien. Jan Bakema. De man speelde vals, al konden ze maar niet uitdokteren hoe.

In strenge winters schaatsten ze op de Diepe Dolte. Mischien wel de diepste indruk die zijn jonge jaren hadden achtergelaten kwam in tweevoud: de beide Elfstedentochten van de jaren tachtig. Het slaperige stadje barstte ineens uit zijn voegen; de hele wereld kwam op hem af. Voor Leo Troelstra begon de honger naar de wereld.

De scholier Leo Troelstra wilde alles: surfen en zeilen op het IJsselmeer, voetballen en een drumstel voor een plek in een bandje. Hij was lyrisch over 'The Cure'. In het kamp van de famkes kwamen prinsesjes tot bloei. Onweerstaanbaar gestuntel op flinterdun ijs. Dit alles kostte meer geld dan hij

logischerwijs bezat, het gezwoeg met fietstassen vol kranten ten spijt. De ouders sprongen soms bij wanneer hij voorstelde er nóg een baantje bij te nemen.

Met een vriend liftte hij naar Berlijn, de zomer nadat de muur was gevallen.

- Toen ik ongeveer jouw leeftijd had werden we ook van een monster bevrijd, had zijn vader gezegd.

Met een niet zo zware koffer en een fiets aan de hand stapte hij in het dieseltreintje naar *Ljouwert*. Vier uur later stond hij op het perron van Delft. Hij zou van die reis gaan houden. Dan was het alsof het hele universum, buiten het studentenbestaan, uit schemerig weiland bestond.

Over werktuigbouw deed hij ruim zeven jaar. Gewoon omdat het kon. Het was de tijd van je leven, doodzonde om er als een sneltrein doorheen te razen. Oké, hij was niet het toonbeeld van een ijverig student. Maar binnen de studentenvereniging en daarbuiten was zijn gedrevenheid niet onopgemerkt gebleven. Hij zat in diverse commissies en besturen. Bij de zeilvereniging kreeg hij de functie van bottelier. Op tjalkweekenden was hij schipper.

De bijnaam die hem was opgespeld had niet zo veel met trots te maken. Al dachten een paar van zijn huisgenootjes dat blijkbaar: 'Ik ben Trotski en ik ben een trotse Frysk', persifleerden ze met een zeurderig boers accent. Wisten zij veel, hij was helemaal geen Fries, en trots al evenmin. Nee, zijn bijnaam dankte Leo aan een bozige professor. Een college bedrijfseconomie, ergens in zijn tweede jaar. De man was deeltijdprof en een hoge pief bij Shell.

Het was een beetje rumoerig geworden in de zaal. De kostenbatenanalyse voor het bouwen van boortorens in Angola werd niet al te breed gedragen. Een zweem van verontwaardiging steeg op; hier en daar werd iets vinnigs geroepen. Humeurig onderbrak de professor zijn verhaal, veegde het